

Ett hammarslag för mycket

En undersökning av hovslagarnas arbetsmiljö

(SLF projekt: H0947161)

Stefan Pinzke, Lotta Löfqvist
Arbetsvetenskap, Ekonomi & Miljöpsykologi, SLU Alnarp

Bakgrund

Sverige är det näst hästtätaste landet inom EU (Ramprogram för hästforskning vid SLU och SVA 2002-2010, 2002). Antalet hästar har uppskattats till ca 300 000. Hästnäringen omsätter årligen 18 miljarder kr/år och skapar arbetstillfällen för 40 000 hel och deltidsanställda (Pressmeddelande Jordbruksdepartementet, 2004; Bexelius & Johansson, 2004). Mellan 500 000 och 700 000 människor beräknas ha regelbunden fysisk kontakt med hästar i Sverige (Bexelius, 2003).

Ridning är en stor folksport, främst bland barn och ungdomar. Hästsektorns kraftiga utveckling i Sverige har medfört ett ökande behov av yrkesverksamma inom hästskötsel och vård, där hovslagarna är en av yrkesgrupperna som efterfrågas (Arbetsförmedlingen, 2009; Jenkins J). Hovslagarföreningen anser att det finns ett stort behov av hovslagare, ungefär 400 fler skulle behövas för att möta den ökade tillväxten i hästbranschen (Land Lantbruk nr 36 augusti 2009; Jordbruksdepartementet, 2000).

Hovslagarens arbetsställningar har varit desamma sedan yrkets begynnelse. Inga revolutionerande uppfinningar med modern teknik har kunnat ändra på det. Hovslagaryrket räknas till kategorin tungt fysiskt arbete. Det är allmänt känt att tungt fysiskt arbete ökar risken för skador. Risken är särskilt stor för belastningsbesvär om vissa rörelser ständigt upprepas (Punnett and Wegman, 2004). Hög eller upprepade ensidig belastning leder till hög påfrestning på muskelfästen vilket kan orsaka bristningar eller uttrötning som kan ge långvariga besvär (Prevent, 2008; Andersdotter et al., 2000). Hovslagare arbetar ofta med handredskap. Arbetet blir då många gånger ensidigt och repetitivt särskilt för de övre extremiteterna. Dessutom tvingas de ofta att arbeta i oergonomiska positioner vilket i sin tur kan leda till belastningsbesvär. I en fallstudie visade det sig att den undersökta hovslagaren arbetade 75 % av sin arbetstid med ryggen i ett böjt läge (ofta mer än 70 graders vinkel) (Fiorentini et al., 2005).

Förutom problemen med ansträngande arbetsställningar, repetitivt och fysiskt belastande arbete finns det andra riskfaktorer i hovslagarnas arbetsmiljö som behöver undersökas, t ex olycksrisker, ögonskador, hörselskador, brännskador men även andra faktorer i den fysiska miljön som drag, damm och ljusförhållanden (Holler 1984).

Bristen på hovslagare medför att speciellt de nyutexaminerade och orutinerade riskerar att ta på sig mer jobb än vad kroppen egentligen klarar av. Flertalet som utbildar sig stannar endast en kort period som yrkesverksamma, många gånger på grund av besvärlig arbetsmiljö. I detta sammanhang är det värt att notera att allt fler kvinnor söker till hovslagarutbildningarna (Radio Kristiansstad 090923). Eftersom hovslagaryrket är fysiskt krävande så är kvinnor som arbetar som hovslagare särskilt utsatta för belastning och skador. Det beror på att kvinnor har andra fysiska förutsättningar än män, t.ex. mindre händer, lägre muskelstyrka och kortare kroppssegment vilket medför att räckvidden och kraften vid hanteringen minskar med ökad belastning som följd (Prevent, 2008).

Det finns endast ett fåtal studier att tillgå som har dokumenterat hovslagarnas arbetssituation och dessa är nästan 25 år gamla. En amerikansk studie från 1984 har beskrivit hovslagarnas upplevda risker i arbetsmiljön (Holler, 1984). Hovslagarna upplevde sparkar och bitt av häst, metallflisor i ögonen, värmeslag och problematiska arbetsställningar som de största riskerna i deras arbete. I ett examensarbete från Lunds Universitet (sjukgymnastutbildningen) undersöktes hovslagarnas arbetsmiljö och fysiska besvär, i vilken hovslagarna angav besvär från ländryggen (62 %), knälederna (45 %) och handlederna (41 %) (Bojko et al., 1985).

Den kraftiga expansionen som hästnäringen har genomgått de senaste åren har sannolikt också påverkat hovslagarnas arbetssituation. Det finns därför ett behov av en aktuell undersökning av

hovslagarnas arbetsmiljö och besvär för att få kunskap om besvärens uppkomst och omfattning som grund till det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

Syfte

Den övergripande målsättningen med studien var att förebygga uppkomsten av arbetsrelaterade besvär hos hovslagare. Syftet var att genom en enkätstudie och fältstudier undersöka hovslagares fysiska hälsa och arbetsmiljö. Resultaten av studien skall ligga till grund för formulering av förslag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder vad gäller arbetsplatsens utformning, design och utveckling av inredning, utrustning, redskap och hjälpmedel samt till utarbetande av råd och rekommendationer till hovslagarna avseende fysisk träning och rätt arbetsteknik.

Material och metoder

Enkätundersökning om hovslagarnas arbetsmiljö och arbetsrelaterade problem

I nära samarbete med Svenska Hovslagareföreningen och Flyinge hästcentrum utformades en 6-sidig postenkät om hovslagarnas arbetsmiljö och arbetsrelaterade problem (Bilaga 1).

Enkäten innehöll frågor om personuppgifter (kön, ålder, längd, vikt, arbetstid, utbildning, motion, etc.) arbetsmiljö (olycksrisker och strategier för att motverka skador, stress, trivsel, skyddsutrustning, arbetsteknik, mm), fysiska arbetsmiljöfaktorer (buller, vibrationer, klimat, belysning, arbetsställningar, etc) och hälsa (allmän hälsa, besvär från rörelseorganen). I enkäten fanns också utrymme att kommentera sina svar.

För att uppnå hög svarsfrekvens skrevs förberedande notis om undersökningen i Svenska Hovslagareföreningens medlemstidning.

Postenkäten skickades till samtliga 384 hovslagare som var medlemmar i Svenska Hovslagareföreningen. 220 besvarade enkäten i första omgången och en meddelade att han slutat med sin verksamhet. Efter en påminnelse inkom ytterligare 40 svar. Detta gav 68% svarsfrekvens av 383 möjliga svar.

Enkätsvaren registrerades i Excell och överfördes därefter i SPSS för statistisk analys.

Fältstudier på hovslagares arbetsplatser

Fältstudier genomfördes på 4 hovslagares arbetsplatser. Även hovslagarutbildningen vid Flyinge hästcentrum besöktes. Intervjuer genomfördes med hovslagarna under arbetet med frågor och bedömning av bl.a. risk för olyckor och skador i arbetsmiljön. Arbetsställningar, arbetsteknik och arbetsbelastning vid olika arbetsmoment fotodokumenterades och bedömdes.

Resultat

Personuppgifter

Av de 260 svarande hovslagarna var 174 män (67%), 85 kvinnor (33%) och en där uppgift saknades.

De manliga hovslagarna var i genomsnitt 10 år äldre än de kvinnliga, 48 år respektive 37 år.

De hade också arbetat 9 år mer som hovslagare än de kvinnliga, 17 år respektive 8 år.

De manliga hovslagarna arbetade i medeltal 34 tim/vecka och de kvinnliga 30 tim/vecka.

Ca 8% av de manliga hovslagarna röker och 26% snusar. Motsvarande för kvinnorna är 4% rökare och 13% som snusar.

Tabell 1. Personuppgifter

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	medel	sd	N	medel	sd	N	medel	sd
Ålder	260	44,5	11,3	174	47,8	10,9	85	37,9	9,2
Längd	259	175,6	7,9	173	179,2	6,2	85	168,2	5,7
Vikt	259	79,5	14,0	173	85,0	12,6	85	68,4	9,7
BMI	259	25,7	3,6	173	26,4	3,5	85	24,2	3,5
Arbetstid/vecka	239	32,6	11,4	159	34,0	11,7	79	29,8	10,4
År som hovslagare	236	14,1	10,9	155	17,2	11,1	80	8,0	7,3

De kvinnliga hovslagarna motionerar (minst 2 tim/vecka) i högre grad än männen, 94% respektive 61%. Som motion anger kvinnorna ridning (61%), promenader (54%), löpning (25%) och styrketräning (24%) medan männen anger promenader (30%), styrketräning (20%), ridning (17%) och löpning (12%).

Nästan samtliga hovslagare (99%) är egenföretagare och knappt 1% är anställda.

Ca 30% av männen har annat arbete utöver hovslagararbetet där de flesta har hästrelaterade arbeten (som tränare, uthyrning, grossist) eller arbetar inom lant- och skogsbruk.

Ca 40% av kvinnorna har också annat arbete framförallt såsom männen inom hästnäringen men också inom vård och omsorg.

Totalt skor hovslagarna i medeltal 19 hästar per vecka varav 14 hästar helskors och 4,4 halvskors. 5,2 hästar verkas per vecka (Tabell 2).

Tabell 2. Antal hästar som skors

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	medel	sd	N	medel	sd	N	medel	sd
Hästar som skors/vecka	204	18,9	8,8	130	19,6	8,8	73	17,8	8,8
Hästar som skors/dag	175	4,3	1,6	116	4,5	1,7	59	4,1	1,6
Helskoning/vecka	195	14,0	6,5	124	15,3	6,8	70	11,7	5,3
Helskoning/dag	155	3,4	1,8	103	3,6	2,1	52	3,0	0,7
Halvskoning/vecka	155	4,4	3,5	94	4,7	3,6	61	3,9	3,3
Halvskoning/dag	99	1,4	0,8	66	1,3	0,8	33	1,5	0,9
Verkning/vecka	166	5,2	4,4	100	4,7	3,8	65	6,0	5,3
Verkning/dag	102	1,8	1,2	64	1,8	1,3	38	1,9	1,0

De flesta har utbildat sig till hovslagare i Skara (42%) i kombination med ev annan utbildning följt av Stockholm (13%), BYS (13%) och i Nordvik (10%) (Tabell 3).

Tabell 3. Utbildning

	Totalt	
	N	%
BYS+ev annan utb	29	12,8
Skara+ev annan utb	94	41,6
Flyinge+ev annan utb	10	4,4
Wången+ev annan utb	10	4,4
Nordvik+ev annan utb	23	10,2
Stockholm+ev annan utb	29	12,8
Lärling+ev annan utb	16	7,1
Gymnasium	1	0,4
Kurser	14	6,2
Totalt	226	

Arbetsmiljöfaktorer

Nästan samtliga hovslagare (99%) upplever att det finns risk för skador i sitt arbete, framförallt för hästrelaterade skador (96%), men också stick och skärsår (86%) och hörselskador (83%) (Tabell 4).

Tabell 4. Skaderisker

	Totalt	
	N	%
Ögonskador	140	54,5
Hörselskador	213	82,9
Stick- och skärsår	221	86,0
Brännskador	114	44,4
Hästrelaterade skador	247	96,1
Övrigt	46	17,9

Ca 68% av hovslagarna har under de senaste 12 månaderna råkat ut för olycksfall, varav 19% allvarliga olycksfall som utgjort begränsning i arbetet eller inte kunnat arbeta) (Tabell 5).

Tabell 5. Olycksfall under de senaste 12 månaderna.

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Lindrigt	119	49,0	76	48,1	42	50,0
Allvarligt	46	18,9	27	17,1	19	22,6
Inget	78	32,1	55	34,8	23	27,4
Totalt	243		158		84	

Exempel på olyckshändelser redovisas i Bilaga 2.

Hovslagarna anger olika strategier för att motverka skador i sitt arbete, t.ex. hålla sig varm, begränsa antalet hästar per dag, anpassa redskapen till individen samt att variera mellan olika arbetsmoment vid skoning. De kvinnliga hovslagarna angav också regelbunden motion som strategi (Tabell 6).

Tabell 6. Strategier för att motverka risker för skador och belastningsbesvär. 0=Stämmer inte alls, 4=Stämmer helt

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	medel	sd	N	medel	sd	N	medel	sd
Begränsar antalet tungarbetade hästar	254	2,94	1,16	169	2,92	1,16	84	2,98	1,17
Begränsar antalet hästar per dag	255	3,03	1,06	169	2,97	1,08	85	3,16	1,00
Varierar min arbetsställning	252	2,13	1,33	168	2,23	1,34	83	1,95	1,30
Håller mig varm	254	3,09	0,95	168	3,08	0,98	85	3,12	0,91
Motionerar regelbundet (minst 2 ggr/v)	254	2,50	1,45	168	2,25	1,52	85	2,99	1,15
Värmer upp innan jag börjar arbeta	253	1,17	1,30	169	1,20	1,31	83	1,12	1,28
Undviker att arbeta i drag	254	2,48	1,26	169	2,58	1,28	84	2,27	1,23
Redskapen är anpassade till mig	255	2,88	1,03	169	3,04	0,95	85	2,55	1,11
Varierar mellan olika arbetsmoment när jag skor	256	2,68	1,09	170	2,70	1,16	85	2,62	0,95
Har en god arbetsbelysning	256	2,43	1,02	171	2,48	1,03	84	2,32	1,00
Skoplatsen är anpassad för uppgiften	253	2,11	1,10	170	2,15	1,14	82	2,02	1,02

De kvinnliga hovslagarna upplever sig något mer stressade i sitt arbete än sina manliga kolleger, 65% respektive 57%. Det är framförallt uppblundenheten och krav på tillgänglighet som stressar men också tidsbrist och arbetsmängd samt hästägarna (Tabell 7)

Tabell 7. Stressfaktorer. 0=Inte alls, 4=l hög grad

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	medel	sd	N	medel	sd	N	medel	sd
Hästägare	152	2,23	1,13	97	2,11	1,11	54	2,47	1,11
Ekonomi	152	1,73	1,21	97	1,73	1,25	54	1,74	1,15
Pappersarbete	150	1,94	1,19	96	1,95	1,20	53	1,94	1,18
Bilkörning	151	1,07	1,12	98	1,13	1,09	52	,95	1,19
Tidsbrist (arbetsmängd)	151	2,32	1,12	98	2,46	1,09	52	2,06	1,16
Ansvar (omsorg av hästen)	149	2,05	1,37	95	2,05	1,36	53	2,06	1,42
Uppblunden (krav på tillgänglighet)	152	2,75	1,11	97	2,66	1,16	54	2,91	1,01

De flesta hovslagarna har ambulerande arbetsplatser (91%) framförallt på ridskolor (46%). Ca 25% har sin arbetsplats hemma (Tabell 8).

Tabell 8. Arbetsplats

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Hemma	66	25,4	45	25,9	21	24,7
Ambulerande	237	91,2	157	90,2	79	92,9
Ridskolor	119	45,8	82	47,1	36	42,4
Travstall	23	8,8	18	10,3	4	4,7
Galoppstall	10	3,8	8	4,6	2	2,4
Annat	31	11,9	22	12,6	9	10,6

Merparten av hovslagarna använder skyddsglasögon och hörselskydd när det behövs, kvinnorna oftare än männen. De allra flesta använder skyddsskor när det behövs (Tabell 9).

Tabell 9. Användning av skyddsutrustning när det behövs. N=antal svar, n=antal som svarat ja, %=procent som svarat ja

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	n	%	N	n	%	N	n	%
Skyddsglasögon	248	185	74,6	165	119	72,1	82	65	79,3
Hörselskydd	245	194	79,2	165	123	74,5	79	70	88,6
Skyddsskor	254	245	96,5	169	162	95,9	84	82	97,6

Nästan alla hovslagare (95%), såväl de manliga som de kvinnliga, trivs med sitt arbete (Tabell 11). Dock bedömer nära hälften (45%) att arbetsmiljön i allmänhet inte är bra (Tabell 12).

Tabell 10. Trivsel

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Utmärkt	73	28,1	49	28,2	24	28,2
Väldigt bra	116	44,6	74	42,5	42	49,4
Bra	59	22,7	43	24,7	15	17,6
Mindre bra	10	3,8	6	3,4	4	4,7
Dålig	1	,4	1	,6	0	0,0
Mycket dålig	1	,4	1	,6	0	0,0
Totalt	260		174		85	

Tabell 11. Bedömning av arbetsmiljön i allmänhet

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Utmärkt	1	,4	1	,6	0	0,0
Väldigt bra	20	7,7	11	6,4	9	10,6
Bra	121	46,7	80	46,2	41	48,2
Mindre bra	86	33,2	60	34,7	25	29,4
Dålig	27	10,4	17	9,8	10	11,8
Mycket dålig	4	1,5	4	2,3	0	0,0
Totalt	259		173		85	

Ca 70% använder kallriktning som arbetsteknik när de skor, 7% varmriktning och 21% både kall- och varmriktning (Tabell 12).

Tabell 12. Arbetsteknik

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Kall	181	69,9	114	65,9	66	77,6
Varm	18	6,9	18	10,4	0	0,0
Både och	54	20,8	37	21,4	17	20,0
Annat	6	2,3	4	2,3	2	2,4
Totalt	259		173		85	

Ca 38% tillverkar egna hästskor i större eller mindre omfattning (Tabell 13).

Tabell 13. Tillverkar egna hästskor

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Nej	160	62,3	100	58,1	59	70,2
Ja, alltid	1	,4	1	,6	0	0,0
Ja, ibland	28	10,9	23	13,4	5	6,0
Ja, men sällan	68	26,5	48	27,9	20	23,8
Totalt	257		172		84	

De allra flesta hovslagare (87%) använder något tekniskt hjälpmedel i sitt arbete som t.ex. fotstödd (pinne), rikt-, slip- och bormaskin.

Hälsa och besvär

De kvinnliga hovslagarna bedömer sin hälsa i allmänhet som god i något högre omfattning än sina manliga kolleger, 86% jämfört med 81% (Tabell 14).

Tabell 14. Bedömning av hälsan i allmänhet (fysisk hälsa, stress, trötthet och välmående)

	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	%	N	%	N	%
Utmärkt	19	7,6	12	7,1	7	8,6
Väldigt bra	56	22,3	35	20,7	21	25,9
Bra	128	51,0	85	50,3	42	51,9
Mindre bra	45	17,9	34	20,1	11	13,6
Dålig	3	1,2	3	1,8	0	0,0
Mycket dålig	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Totalt	251		169		85	

Hovslagarna besväras framförallt av dåliga klimatförhållanden (kyla, värme, drag, fukt) 89%, dålig belysning (belysningsstyrka, bländning) 88% samt av svåra arbetsställningar (böjd, vriden, låst, lyft över axel/under knänivå) 75% (Tabell 15).

Tabell 15. Besvär av arbetsmiljöfaktorer och grad av besvär (0 = inget besvär, 4 = maximalt besvär)

	Totalt					Män					Kvinnor				
	N	n	%	med	sd	N	n	%	med	sd	N	n	%	med	sd
Buller t.ex. höga ljud	258	155	60,1	2,48	0,86	172	105	61,0	2,51	0,90	85	49	57,6	2,43	0,79
Vibrationer t.ex. verktyg, fordon	258	111	43,0	2,22	0,86	172	74	43,0	2,19	0,86	85	37	43,5	2,29	0,87
Klimatförhållanden kyla, värme, drag, fukt	255	227	89,0	2,73	0,82	170	150	88,2	2,68	0,83	84	76	90,5	2,82	0,80
Dålig belysning Belysningsstyrka, bländning	259	229	88,4	2,65	0,88	174	150	86,2	2,64	0,91	84	78	92,9	2,68	0,84
Tunga lyft, större muskelansträngningar	257	187	72,8	2,64	0,81	171	125	73,1	2,54	0,79	85	61	71,8	2,85	0,81
Ensidiga/upprepade arbetsrörelser	259	167	64,5	2,69	0,86	174	116	66,7	2,69	0,83	84	50	59,5	2,71	0,94
Svåra arbetsställningar böjd, vriden, låst, lyft över axel/und knä	259	195	75,3	2,84	0,85	173	132	76,3	2,92	0,81	85	62	72,9	2,70	0,93
Damm strö, foder, hud, rasp, slip	257	95	37,0	2,21	0,91	171	64	37,4	2,22	0,93	85	30	35,3	2,17	0,89
Gaser och lösningsmedel ammoniak, tinner, diskmed, rök, avgas	259	52	20,1	1,99	0,89	173	35	20,2	1,98	0,80	85	17	20,0	2,00	1,11

Över 90% av hovslagarna har haft smärta, värk eller obehag i rörelseorganen någon gång under de senaste 12 månaderna. 64% har haft besvär under de senaste 7 dygnen och för 38% har besvären utgjort att de inte kunnat utföra sitt dagliga arbete någon gång under de senaste 12 månaderna.

Hovslagarna rapporterade besvär framförallt i nedre delen av ryggen, i skuldra, samt i hand/handled och nacke (Tabell 16).

Tabell 16. Förekomst av smärta, värk och obehag bland hovslagarna (N=260, missing=3) under de senaste 12 månaderna och de senaste sju dagarna och om besvären har påverkat arbetet. Antal (n) and procent (%) uppdelat på män och kvinnor

	12 månader			7 dagar			Påverkan på arbetet		
	Totalt n (%)	Män n (%)	Kvinnor n (%)	Totalt n (%)	Män n (%)	Kvinnor n (%)	Totalt n (%)	Män n (%)	Kvinnor n (%)
Kroppsdel									
Nacke	115 (44,2)	75 (43,1)	40 (47,1)	54 (20,8)	36 (20,7)	18 (21,2)	23 (8,8)	17 (9,8)	6 (7,1)
Skuldra	140 (53,8)	92 (52,9)	48 (56,5)	63 (24,2)	41 (23,6)	22 (25,9)	18 (6,9)	12 (6,9)	6 (7,1)
Armbåge	111 (42,7)	75 (43,1)	36 (42,4)	47 (18,1)	34 (19,5)	13 (15,3)	17 (6,5)	10 (5,7)	7 (8,2)
Handled/hand	132 (50,8)	82 (47,1)	51 (60,0)	57 (21,9)	34 (19,5)	24 (28,2)	24 (9,2)	12 (6,9)	12 (14,1)
Övre delen av ryggen	71 (27,3)	40 (23,0)	30 (35,3)	29 (11,2)	19 (10,9)	10 (11,8)	8 (3,1)	7 (4,0)	1 (1,2)
Nedre delen av ryggen	199 (76,5)	132 (75,9)	66 (77,6)	99 (38,1)	67 (38,5)	31 (36,5)	66 (25,4)	43 (24,7)	23 (27,1)
Höft	93 (35,8)	64 (36,8)	29 (34,1)	42 (16,2)	27 (15,5)	15 (17,6)	13 (5,0)	9 (5,2)	4 (4,7)
Knä	107 (41,2)	79 (45,4)	27 (31,8)	47 (18,1)	32 (18,4)	14 (16,5)	15 (5,8)	12 (6,9)	3 (3,5)
Fotled/fot	61 (23,5)	37 (21,3)	24 (28,2)	26 (10,0)	15 (8,6)	10 (11,8)	4 (1,5)	3 (1,7)	1 (1,2)
Kluster									
I någon kroppsdel ^a	240 (92,3)	159 (91,4)	80 (94,1)	165 (63,5)	111 (63,8)	53 (62,4)	99 (38,5)	66 (37,9)	33 (38,8)
Övre extremiteterna ^b	208 (80,0)	135 (77,6)	73 (85,9)	120 (46,2)	79 (45,4)	41 (48,2)	43 (16,5)	27 (15,5)	16 (18,8)
Nedre extremiteterna ^c	164 (63,1)	115 (66,1)	48 (56,5)	80 (30,8)	53 (30,5)	26 (30,6)	27 (10,4)	20 (11,5)	7 (8,2)
Ryggen ^d	217 (83,5)	145 (83,3)	71 (83,5)	129 (49,6)	88 (50,6)	40 (47,1)	77 (29,6)	53 (30,5)	24 (28,2)
^a "I någon kroppsdel" består av minst en av följande kroppsdelar: Nacke, skuldra, armbåge, handled/hand, övre delen av ryggen, nedre delen av ryggen, höft, knä, fotled/fot ^b "Övre extremiteterna" består av minst en av följande kroppsdelar: Skuldra, armbåge, handled/ ^c "Nedre extremiteterna" består av minst en av följande kroppsdelar: Höft, knä, fotled/fot ^d "Ryggen" består av minst en av följande kroppsdelar: Nacke, övre delen av ryggen, nedre delen av ryggen									

Ca 93% av hovslagarna ansåg att besvären var arbetsrelaterade.

Sammanfattande diskussion

Enkätstudien visade att nästan alla hovslagare trivs med sitt arbete men också att nära hälften bedömer att arbetsmiljön i allmänhet inte är bra med dåliga klimatförhållanden, dålig belysning och svåra arbetsställningar. Två tredjedelar av hovslagarna har under det senaste året råkat ut för olycksfall; många gånger så allvarliga att de inte kunnat arbeta. Nästan samtliga har också känt av belastningsbesvär under det senaste året framförallt i rygg och i de övre extremiteterna och fler än en tredjedel hade haft så mycket besvär att det inte kunnat utföra sitt dagliga arbete.

De kvinnliga hovslagarna angav än mer ofta besvär än sina manliga kolleger vilket är alarmerande då de samtidigt också är tio år yngre. Det är därför nödvändigt att finna åtgärder som förbättrar arbetsmiljön för såväl manliga som kvinnliga hovslagare och som kan förhindra att de lämnar yrket i förtid på grund av en belastande arbetsmiljö. Allt fler kvinnor utbildar sig till hovslagare. Det är därför viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv att kvinnors fysiska förutsättningar också beaktas i det arbetsmiljöförbättrande arbetet.

Hovslagarna själva är väl medvetna om den belastande miljö de arbetar i och angav olika strategier för att motverka skador i sitt arbete, t.ex. att hålla sig varm, begränsa antalet hästar per dag och då särskilt de tungarbetade, att anpassa redskapen till individen samt att variera mellan olika arbetsmoment vid skoning. De kvinnliga hovslagarna angav också regelbunden motion som strategi.

De allra flesta hovslagare använder skyddsutrustning mot skador eller något tekniskt hjälpmedel för att underlätta arbetet men dock inte alla. Det är därför angeläget att påpeka vikten av att använda t.ex. hörselskydd eller skyddsglasögon när så behövs samt att t.ex. justera arbetshöjden på städet och använda "pinne" eller andra hjälpmedel vid skoning för att undvika belastningsskador.

Ett ofta förekommande problem för hovslagarna var att hantera ouppfostrade hästar. De menade att många hästägare har dålig utbildning på häst vilket ger ouppfostrade och hästar som inte är tränade för sin uppgift.

En av de mest betydande stressfaktorerna för hovslagarna var uppbundenheten och att alltid vara tillgänglig. Hovslagarna uppgav svårighet att ta sammanhängande semester, eller ledigt (mamma/pappaledigt) och att vara orolig för att bli sjuk, för att tappa kunder.

Hovslagarna efterfrågade ökad förståelse och medvetenhet från hästägare att deras arbetsmiljö är mycket viktig men även från Länsstyrelsen som skall godkänna stall skulle vara mer informerad om hovslagarnas arbetsmiljö. Hovslagarna påpekade att stallägarna är skyldiga att erbjuda en god arbetsmiljö. Samtidigt menade flera att det är svårt att ställa krav på ägarna då de i så fall lätt kan välja en annan hovslagare som inte ställer krav. Som någon uttryckte det *"Pga. svart arbetskraftskonkurrens är det svårt för den enskilde hovslagaren att ställa krav utan att riskera att tappa kunden"* eller *"Dålig lojalitet mellan hovslagare gör att man oftast inte kan ställa krav på arbetsmiljön. Vill man ha jobbet får man tyvärr göra avkall på arbetsmiljön"*.

Nedan följer några goda råd som hovslagarna själva kan göra för att undvika besvär samt till hästägarna för att underlätta arbetet för hovslagarna.

Råd som hovslagarna angav som de själva kan göra för att undvika besvär av och i sitt arbete:

- Träna kroppen
- Gå på regelbunden massage
- Använd hjälpmedel som finns, tex. hovpinnen särskilt för bakbenen
- Pausa mellan momenten när man skor
- Justera arbetshöjden på städet
- Begränsa mängden kunder
- Sko inte för många hästar per dag
- Våga säga nej då du inte hinner
- Ta betalt så du kan lägga mer tid på varje häst

Goda råd till hästägarna för att underlätta arbetet för hovslagaren:

- Plocka in hästarna i tid från hagen
- Spola inte av benen så att de är blöta utan i stället torrborsta dem rena så blir vi inte blöta/kalla om händerna
- Håll golvet torrt där hästen skall skos
- Ta alltid in en kompis till hästen som skall skos så att den är lugn
- Börja inte plocka med kraftfoderhinkar o dyl. under skoning
- Inget spring/ in- och utsläpp under tiden
- Låt alltid hästen få gå in i en strödd box innan skoning så att den inte är "kissnödig"
- Öva unghästarna på att lyfta och "knacka" i fötterna. Lugna hästar = säkrare och bättre skoning
- Att ha tillräckligt med plats att sko. Många uppställningar är för korta så att man hamnar i väggen när man lyfter bakbenen på hästen.
- Ta undan alla hundar som springer runt hästarna
- Betala i tid

Referenser

Andersdotter M, Filipsson A, Hansson R, Sjö Dahl L, Thelin A, Arbetsmiljö och säkerhet i naturbruket, s 30-32. Natur och Kultur/LTs förlag 2000.

Arbetsförmedlingen. 2009. Hovslagare. <http://www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?c=107>

Bexelius, E., Johansson, D. 2004. Hästen i Sverige-betyder mer än du tror. Nationella stiftelsen för hästhållningens främjande.

Bojko, H., Boman, L., and Eneström, K. 1985. Hovslagare-belastningsbesvär, arbetsmetoder, information, träningsprogram. Bachelor, Institutionen för sjukgymnastik, Lunds universitet, Lund.

Fiorentini, C., Mattioli, S., Graziosi, F., Bonfiglioli, R., Armstrong, T.J., Violante, F.S., 2005. Occupational relevance of subclavian vein thrombosis in association with thoracic outlet syndrome. *Scand J Work Environ Health*, 31(2):160–163

Jenkins J, tidningsartikel i tidningen Mitt i, v. 4 2002.

Jordbruksdepartementet. Statens offentliga utredningar 2000:109. En svensk hästpolitik. 2000.

Holler, A. 1984. Occupational hazards of farriers. *Am Ind Assoc J*; 45: 34-8.

Pressmeddelande Jordbruksdepartementet 8 januari 2004.

Prevent, 2008, Arbete och teknik på människans villkor. Hägg G, Ericson M, Odenrick P Fysisk belastning, s. 129-188

Punnett, L., and Wegman, D. H. 2004. Work-related musculoskeletal disorders: the epidemiologic evidence and the debate. *J Electromyogr Kinesiol* 14 (1):13-23.

Ramprogram för hästforskning vid SLU och SVA 2002-2010. 2002. Hästen för arbete, sport och fritid.

Bilagor

Bilaga 1. Enkätformulär

<https://www.slu.se/PageFiles/234742/Bilaga%201%20Slutrapport%20hovslagarna%20130502.pdf>

Bilaga 2. Exempel på olyckshändelser

<https://www.slu.se/PageFiles/234742/Bilaga%202%20till%20Slutrapport%20hovslagarna%20130502.pdf>

Resultatsförmedling

Föreliggande slutrapport avses att till hösten 2013 publiceras i en utökad version i Alnarpsfakultetens Rapportserie. Rapporten kommer också att publiceras på institutionens hemsida www.slu.se/aem.

Resultat under projektets gång har presenterats i följande sammanhang:

Vetenskaplig tidskrift

Löfqvist L, Pinzke S. 2012. The farrier's work environment. *Work* 2012; 41: 5308-5310.

Konferenser

Löfqvist L, Pinzke S. 2012. Physical health and work environment among farriers. Presentation at the 18th World Congress of Ergonomics, February 12-16, Recife, Brazil

Media

Pinzke S., Löfqvist L. 2010. Ett hammarslag för mycket - En undersökning av hovslagarnas arbetsmiljö! Svenska hovslagarföreningens hemsida.

<http://www.hovslagarforeningen.nu/default.asp?oewCmd=3&id=44968&fromarchive=true&archiveid=1736&pageid=34469&path=>

Nyheter P4 Kristianstad. 2009. Fler tjejer i tungt hästjobb.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=101&artikel=3118069>